
Узагальнення практики застосування судами законодавства, що забезпечує захист прав потерпілих у кримінальному судочинстві // Адвокат. — 2004. — № 2. — С. 51.

4. Сумачев А.В. Публичность и диспозитивность в уголовном праве. — М.: Издательская группа «Юрист», 2003. — С. 48.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» від 2 липня 2004 р.

Науковий керівник, доцент кафедри правосуддя к.ю.н. Сиза Н.П.

РОЛЬ ПОКАРАННЯ У ПОПЕРЕДЖЕННІ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ

*Рудюк Єлизавета Олександрівна,
студентка 2-го курсу Економіко-правового факультету
Донецького національного університету*

Останні роки в Україні означилися не тільки соціальними, економічними та політичними кризами, поєднаними із надзвичайним зростанням злочинності, але й гострими дискусіями теоретиків і практиків щодо визначення основних напрямів реагування на кримінальну загрозу й пошуку нової моделі розвитку законодавства, спрямованої на запобігання злочинності. Особливої уваги потребує питання попереджувальної функції покарання, адже покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Проблема в тім, що система виправних заходів багато в чому не виконує своїх завдань і, що найгірше, доволі часто сприяє культивуванню злочинності. Слід спрямовувати систему покарання шляхом відмови від карі як головної частини покарання і перейти до нової концепції, яка передбачатиме в першу чергу виправлення особи злочинця та попередження вчинення злочинів.

Система кримінальних покарань з прийняттям у 2001р. нового Кримінального кодексу України зазнала істотних змін. Відтепер вона у більшій частині зосереджена на попередженні злочинності, що є головним завданням кримінального права взагалі. У той самий час значна роль покарання у боротьбі зі злочинністю не виправдовує тенденції до посилення кримінальних санкцій, яка спостерігалася багато років. Ця тенденція не змінилася і зараз. Вона знаходить свій вираз і у законодавстві, і у практиці його застосування. Досить зазначити, що в КК України з 512 санкцій 443 передбачають позбавлення волі, причому 124 – на строк до 10-15 років [1]. Таким чином, позбавлення волі можна розглядати як основний вид кримінального покарання. Проте слід відмітити, що навіть при наявності більш м'яких альтернативних санкцій судді застосовують саме покарання, пов'язані з позбавленням волі (засуджені до позбавлення волі складають приблизно 36 відсотків від усієї кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності). Причини цього полягають не тільки в зростанні злочинності, а й в поширеності у громадській, в тому числі професійній, правосвідомості хибної думки, що найкращий засіб боротьби зі злочинністю – більш суворе покарання. Таку позицію необхідно змінювати. Історія боротьби зі злочинністю у багатьох країнах, незалежно від їх суспільного ладу, свідчить, що даний підхід не дає бажаних результатів, не дає бажаних наслідків. Навіть у засуджених вперше після відбуття хоча б одного року покарання страх, відчуття суттєвої карі поступово зникає. Навпаки, жорстокість покарання переконує

винного в його несправедливості, робить засудженого більш жорстоким, породжує в його свідомості почуття образи, неповаги до суспільства, держави, її законів. Дане несприйняття висунутого вироку та відсутність страху ускладнюють виховний процес та негативно впливають на виправлення засуджених. Особи, які вважають покарання надмірно суворим, частіше вчиняють правопорушення, невдоволені умовами утримання, виправдовуючи свої вчинки, а заходи виховного характеру сприймають як додаткове навантаження. До того ж, призначення максимально великих строків не здатне надати ніякого позитивного впливу на виправлення особи. Навпаки, більш жорсткі міри тільки ускладнюють можливість виправлення особи. Протягом довгого ув'язнення негативне ставлення до суспільства лише посилюється, найчастіше після довгого ув'язнення людина виходить на волю, не маючи ні родини, ні засобів існування. Таким чином, після відбування покарання звільниться особа агресивна, безжалісна, конфліктна, що хоче помститися суспільству за нанесену шкоду. Застосування позбавлення волі, за словами О. В. Беци, є «свого роду бумерангом, який, будучи спрямований на злочинця, негативно відбивається на самому суспільстві» [2, с. 36].

Таким чином, значущість покарання у боротьбі зі злочинністю визначається не його суворістю, а справедливістю, невідворотністю, своєчасністю та неминучістю застосування за кожний вчинений злочин. У зв'язку з цим кращим є використання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Так, наприклад, громадські та виправні роботи розглядаються як ефективні превентивні й виховні заходи, позбавлені негативних якостей, що притаманні позбавленню волі. Вони дозволяють краще, ніж позбавлення волі, пристосовувати людей до праці, не розривати соціально корисні зв'язки, і таким чином, вони є важливим засобом загального зменшення кількості засуджених, які знаходяться у місцях позбавлення волі, і є більш ефективними для запобігання рецидиву. При цьому не можна не звернути увагу на матеріальний аспект: такі роботи є значно дешевшими для здійснення, ніж позбавлення волі, і дають змогу широко залучати громадськість та трудові колективи до виправлення засуджених і контролю за ними. Зрештою, покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства, широко застосовуються у всьому світі та довели свою високу ефективність, в тому числі сприяли зменшенню рецидивної злочинності [3, с.46]. Однак їх зміст (наприклад, розміри штрафу, строки виправних робіт і т.д.) слід зробити таким, щоб ці заходи могли бути реальними альтернативами позбавленню волі. Зокрема, це необхідно для того, щоб не зменшувалася роль загального попередження при застосуванні таких покарань. Вони повинні мати істотний каральний потенціал і для того, щоб їх ширше застосовували суди, а суспільна думка оцінювала як достатні покарання. Покарання повинно бути відповідним тяжкості вчиненого злочину. Тільки таке покарання винний та інші особи сприймають як остаточний і дійсно заслужений наслідок злочинної поведінки. Проте треба відмітити, що найкращою стратегією боротьби з рецидивною злочинністю є запобігання злочинності первинній. На цьому етапі запобіжні заходи виступають, так би мовити, заходами подвійної превенції: не допускаючи вчинення первинного злочину, усувається будь-яка вірогідність вчинення й наступного. Після другого засудження, яке є критичним у подальшому формуванні характеру рецидивіста, суспільство має справу лише зі зняттям симптоматики, але не з можливим перевихованням особи. А тривалий строк позбавлення волі можна розглядати як відстрочку рецидиву, але не як вирішення проблеми.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки: застосування покарання завжди повинно здійснюватися з додержанням таких основних напрямків, притаманних кримінальній політиці, як застосування суворих мір покарання до рецидивістів і осіб, що вчинили тяжкі злочини; застосування менш суворих мір

покарання, передусім покарань, не пов'язаних з ізолюванням винного від суспільства, і навіть умовного засудження або відстрочення виконання покарання до осіб, які уперше вчинили менш тяжкі злочини або злочини, що не являють великої суспільної небезпеки. Поєднання цих двох напрямків є обов'язковим у здійсненні каральної політики судових органів на сучасному етапі боротьби зі злочинністю.

Література

1. <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/doccatalog/list?currDir=64106>
2. Кримінально-виконавче право: Підручник / За ред. О.В.Беци, М.І.Малькіна. – К.: Атіка, 2002. – 96 с.
3. Ковтун В.С. Питання застосування додаткових покарань / В.С.Ковтун // Вісник Прокуратури. – 2008. – №11. – С. 46.

Науковий керівник - Михайліна Т.В., старший викладач кафедри Державно-правових дисциплін

ВІДМЕЖУВАННЯ ПРИМУШУВАННЯ ДАВАТИ ПОКАЗАННЯ ВІД ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*Сийлокі Микола Васильович,
заступник начальника слідчого відділу
податкової міліції ДПА у Закарпатській області,
кандидат юридичних наук*

Конституція України (ст. 28) встановлює, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Цьому кореспондує і ч.3 ст. 22 КПК України, що забороняє домагатися показань обвинувачуваного, підозрюваного, свідка, потерпілого, експертів шляхом насильства, погроз та інших незаконних дій. Саме порушення цих вимог утворює склад злочину, передбачений ст. 373 КК України.

У судовій практиці виникають численні проблеми при відмежуванні вказаного злочину від суміжних. Як відомо, суміжні склади злочинів розрізняються по одній або декількох ознаках, і споріднені по характеру суспільної небезпеки. Правильна кваліфікація суміжних складів обумовлена чіткістю встановлення розмежувальних ознак, які присутні або відсутні в відповідному діянні. Нерідко суміжні склади співвідносяться як загальне і особливе, як, наприклад, в злочинах у сфері службової діяльності та проти правосуддя.

Тому предметом нашого дослідження стало питання відмежування таких суміжних злочинів, як примушування давати показання (ст. 373 КК України) та притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України).

Перша відмінність між вказаними злочинами полягає в ознаці об'єкта злочину (потерпілому). Потерпілими від примушування давати показання є більш широке коло осіб, а ніж в притягненні завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Крім обвинуваченого, ними є підозрюваний, потерпілий, свідок, експерт. Окрім того, слід зауважити, що КПК України не передбачає таких процесуальних норм, як допит понять, спеціалістів, перекладачів тощо, хоча на практиці їх, при необхідності, допитують як свідків. Виходячи з цього, вчинення відносно останніх примушування